

Anti-Joodse uitingen in de Poolse verkiezingscampagne: verslag webinar met Rafał Pankowski

IN [ANTISEMITISME](#) / DOOR: [ARON VRIELER](#) / 14 JUL 2020 [ANTISEMITISME](#) [HOLOCAUSTONTKENNING](#) [POLEN](#)

Rafał Pankowski. Bron foto: [pankowski.nigdywiecej.org](#)

Dat staatsmedia in Polen vaak als spreekbuis van de regering worden ingezet, is inmiddels bekend. In aanloop naar de gisteren beslechte presidentsverkiezingen is echter ook gebruik gemaakt van antisemitische beschuldigingen aan het adres van oppositiekandidaat Rafał Trzaskowski, die nipt geen president werd. Wat betekent de verkiezingsuitslag voor antisemitisme in Polen? Daarover sprak Rafał Pankowski, socioloog en redacteur van het Poolse onderzoekblad *Never Again*, maandag in een [webinar](#) georganiseerd door Indiana University.

“Welke belangen zou Trzaskowski als president dienen? Die van Polen, of een machtige buitenlandse lobby?” Volgens onderzoeker Pankowski is het in de ogen van een Pools publiek “**onmiskenbaar**” dat hiermee op Joden gedoeld wordt.

In een ander programma is een twee jaar oude [uitspraak](#) van kandidaat Trzaskowski uitgebreid aan bod gekomen, waarin hij zei te geloven in “de god van Spinoza”. De referentie aan pantheïstisch gedachtegoed moge duidelijk zijn, maar de presentator van het programma benadrukte dat het gaat om “een Joodse filosoof”, wat reden zou zijn dat het gedachtegoed onverenigbaar is met dat van het katholieke Polen.

Beide uitspraken werden gedaan in tv-programma's van *TVP*, de publieke omroep in Polen. Onlangs verscheen een boek van een van haar presentatoren, Rafał Ziemiakiewicz, waarin hij de Holocaust een “mythe” **noemt** en stelt dat “Joden het ernaar maken een nieuwe Holocaust te verdienen, of tenminste een nieuwe golf aan pogroms.” Op de hierop volgende kritiek vanuit *Never Again* reageerde hij door zijn podium te gebruiken om antisemitismeonderzoeker Pankowski weg te zetten als “buitengewoon dom, onbeschoft en anti-Pools.” De Joodse gemeenschap van Warschau sprak haar **steun** uit voor het werk van *Never Again*.

Gisteren werd duidelijk dat de presidentsverkiezingen in Polen zijn uitgedraaid op een nipt verlies van Trzaskowski, die momenteel burgemeester is van Warschau, en in Polen als progressief geldt.

Antisemitisme in Polen: vroeger en nu

Volgens Pankowski zijn er verschillende factoren aan te wijzen waarom anti-Joodse stereotyperingen de kop op hebben gestoken tijdens de verkiezingen, meer nog dan voorheen het geval was in het land. “Antisemitisme is moeilijk te kwantificeren, maar toch zijn er sociologische aanwijzingen dat het antisemitisme nu meer is dan in de jaren '90. Vooral onder grote groepen jongeren is het mainstream geworden.”

Om dat te verklaren, neemt hij een stapje terug in de geschiedenis. In de periode tussen de beide Wereldoorlogen kwam rechts antisemitisme in een vogelvlucht, bijvoorbeeld door wat *Żydokomuna* werd genoemd: het wijdverspreide geloof dat Joden deel uitmaakten van een communistische samenzwering.

Juist tijdens de communistische overheersing van Polen werd antisemitisme overigens in stand gehouden, mede dankzij een uitvoerige ‘antizionistische’ campagne vanuit het regime, die begon in 1968. Omdat dergelijke campagnes in de praktijk tegen de Joodse inwoners waren gericht, net als in andere voormalig communistische landen, wordt dit antisemitisme met Israël als dekmantel ook wel nieuw antisemitisme genoemd.

Daar zelfs de weinige Joodse Holocaustoverlevenden het land in de loop der jaren zijn ontvlucht, wonen er nu zo'n 10.000 Joden nog in Polen. Een aantal dat compleet disproportioneel is, afgezet tegen de hoeveelheid haatspraak die hen treft. Volgens Pankowski is Polen dan ook een schoolvoorbeeld van wat politiek commentator Paul Lendvai ‘antisemitisme zonder Joden’ noemt.

Vanaf 1989 wierp Polen het communistische regime van zich af, en zocht het aansluiting bij het Westen. Volgens Pankowski heerst dan bij liberale machthebbers onterecht het idee dat antisemitisme langzamerhand vanzelf zal verdwijnen met de nieuwe politieke orde.

Pankowski noemt als nieuwe factor vanaf de jaren '90 de zender Radio Maria, bestuurd door conservatieve facties binnen de invloedrijke katholieke kerk. Het hierin verspreide wereldbeeld groeit uit tot een maatschappelijke beweging, en is niet zelden xenofobisch en antisemitisch, aldus Pankowski.

Die xenofobie zou een piek bereiken in 2015, wanneer Europa met een vluchtelingenstroom wordt geconfronteerd als resultaat van gewapende conflicten in het Midden-Oosten. Hoewel Polen nauwelijks te maken krijgt met (islamitische) vluchtelingen, komen Poolse media vol te staan van islamofobe propaganda.

Menig commentator vraagt zich af of haat jegens moslims wellicht antisemitisme aan het vervangen is, maar Pankowski is daar sceptisch over. Terecht, zo blijkt vooral in 2018. In dat jaar wordt een wet [aangenomen](#) die het verbiedt om ‘Poolse’ medeplichtigheid aan de Holocaust te benoemen.

Historici over de hele wereld spreken hier schande van: niet alleen wordt de vrijheid van meningsuiting frontaal aangevallen, ook is er duidelijk ook sprake van geschiedenisvervalsing. Als socioloog merkt Pankowski echter tevens op dat antisemitische retoriek in de Poolse maatschappij een vogelvlucht neemt.

Een jaar later zal die tot uiting komen in wat Pankowski de misschien wel grootste antisemitische demonstratie in naoorlogs Europa noemt. Onder leiding van de nieuwe rechtse partij *Konfederacja* protesteren zo'n 10,000 mensen bij de Amerikaanse ambassade tegen buitenlandse druk op Polen om werk te maken van internationale afspraken over restitutie van bezit van Joden dat tijdens de Holocaust van hen is gestolen. Met leuzen als "Polen zal niet je volgende Palestina worden" is voor Pankowski duidelijk dat niet alleen klassiek, maar ook nieuw antisemitisme welig tiert in Polen.

Spandoek bij de demonstratie voor de Amerikaanse ambassade in Warschau, 2019. Bron foto: Zbigniew Gwózdź, Facebook

Xenofobie in verkiezingsstrijd

Dat thema is in de afgelopen verkiezingscampagne "maximaal geëxploiteerd" door het nationaal-conservatieve kamp, aldus Pankowski. Trzaskowski zou als bestuurder te welwillend zijn om voor deze "Joodse claims" te zwichten en Poolse belangen overboord te gooien. Pankowski vindt het belangrijk om op te merken dat de retoriek van "Joodse claims", hoewel niet nieuw, de afgelopen tijd ook nadrukkelijk is gebruikt door de hoogste regeringsleiders: de-facto premier Kaczyński en de nu herkozen president Duda.

Naast de eerdergenoemde antisemitische clichés die men voorbij heeft zien komen, onder andere (maar niet uitsluitend) op staatsmedia, voerde algemene xenofobie de boventoon aan conservatief-nationalistische zijde. Zo stelde de nu herkozen president dat LHBT's "geen mensen zijn, maar een ideologie", die bovendien nog "destructiever is voor de mensheid" dan het communisme. (Zijn tegenstander Trzaskowski maakt zich sterk voor meer LHBT-rechten in Polen).

Daarbij vond de campagne plaats tegen de achtergrond van een lange periode met een strenge *lockdown* vanwege het coronavirus. De plotselinge veranderingen en de toegenomen uren dat mensen aan hun beeldscherm zaten gekluisterd, heeft ertoe geleid dat samenzweringstheorieën alomtegenwoordig zijn geworden.

Met een 'rijke' traditie van antisemitisme zoals in Polen, zijn anti-Joodse stereotypen dan niet ver te zoeken. In het uitgebreide rapport *The Virus of Hate: Brown Book of the Epidemic* noemt Never Again tientallen voorbeelden, veelal van antisemitische haatspraak, die tonen hoe racistische en xenofobische uitingen in toenemende mate als normaal worden gezien.

Uitzicht somber

Hoewel de campagne nu voorbij is, vreest Pankowski dat de norm tegen haatspraak (voor zover die er was) flink is vervaagd. Vanuit de EU zijn leiders grotendeels stil gebleven. De OVSE, die verkiezingen monitort, benoemde de opgelaaide haatspraak in een statement, maar het is niet genoeg om Pankowski onder de indruk te krijgen. "Het is erg opvallend dat anno 2020 in het hart van Europa zo een haatdragende toon wordt aangeslagen, in het bijzonder gericht tegen Joden."

Of het antisemitisme nu sterker klinkt dan tijdens de "antizionistische" propagandacampagne van 1968, durft hij niet te zeggen, simpelweg omdat hij die tijd niet zelf heeft beleefd. Hij benadrukt echter opnieuw dat het duidelijk is toegenomen ten aanzien van de jaren 90, hetgeen op zichzelf al zorgwekkend genoeg is.

Niet onbelangrijk is echter dat het probleem beslist niet op het conto van de gehele Poolse samenleving geschreven mag worden. Duda won zijn tweede termijn met een minieme meerderheid, met slechts een handvol meer stemmen dan Trzaskowski. En dat ondanks een inmiddels openlijk bevooroordeelde publieke omroep.

Deel dit artikel

[Terug naar nieuws overzicht](#)

Cookies